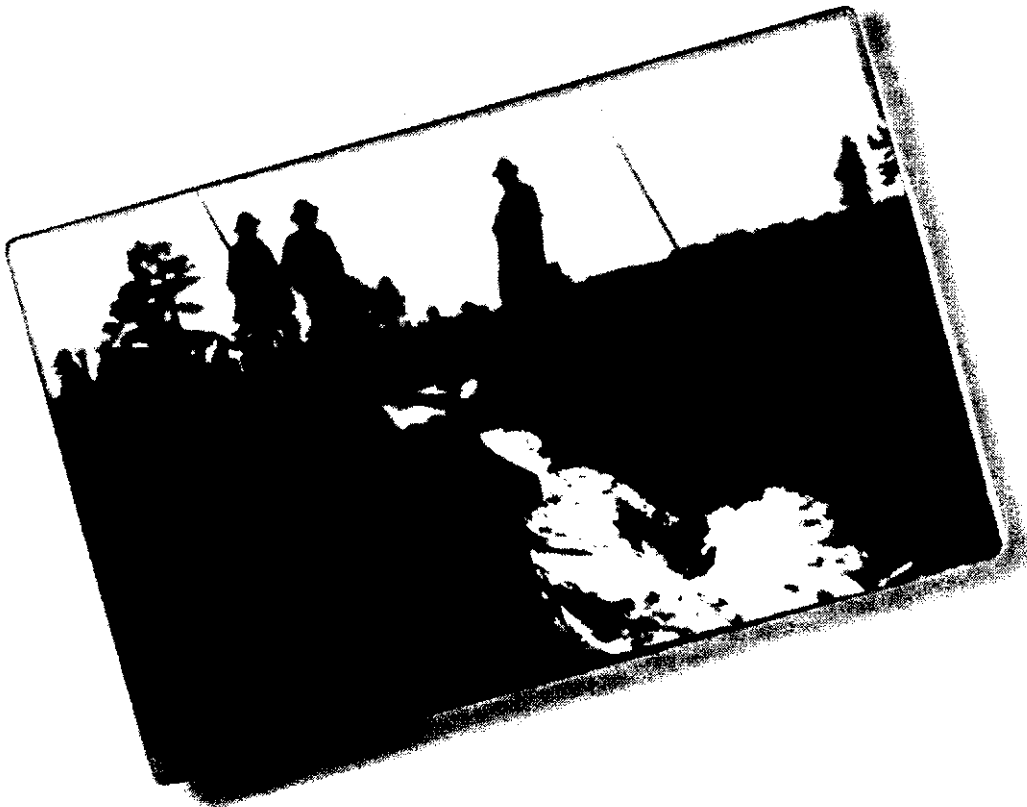

Hanna Snellman

INARINKUUME ELI UITTOMIEHIÄ INARISSA

No mikä se nyt oli. Itte valitti ja otti selevää, että missä on hyvä 107 savotta [1920-luvulla], niin pyrki aina sinne hyvään savottaan. Hyvä savotta oli semmonen jossa sai rahhaa, jossa oli hyvät tukkimettät.

Tukkisavotassa sai paremmin rahaa kuin pöllisavotassa. Jos oli puhtaat ja hyviä mettiä oli. Inarihan oli hyvä. Sinne kannatti aina mennä. Siellähän ei maksanu ruokapäiväkään kun 10 markkaa. Siellähän oli kaikki tulliton sapuska Inarissa. Sehän oli puolta halvempi kuin täällä Sotankylässä.

Siellä oli niinko vehnä jauhot, sokerit ja kahvit ja oikiat ruisjauhot ja kaikki tuommoset, ne oli Norjasta tuotu. Siellä oli tulliton tavara. Ja palakat paremmat. Siellä oli päiväpalkkaki 80 markkaa ja täällä ei ollu kun semmonen viiskymppiä. Jos mun oli päiväläisenä niinkuin minäkin olin silloin ko nuorempana olin kun ei ollu hevosta eikä mitään.

Veroja ei pidätetty siihen aikaan. Verohan on tullut vasta sota-aikana, 1939 Tanneri sen verokirjan. Sehän jäi kaikki siilon tienaksi sielä. Ei mittaan veroa pidätetty, eikä tarvinnu mittään veroa maksaa niinkö minäkään maksanu mittään muuta ku papille sen viitosen ko se peri. Ei kuntakaan verottanu silloin semmosesta tyhjästä miehestä, joka tuolla liikku.'

Sodankyläläisen Arvid Aikion haastattelusitaatissa tulee esille monta Lapin metsätyöntekijälle tyypillistä kokemusta. Vielä 1920-luvulla työnvälitys oli järjestäytymätöntä. Loppusyksystä lähdettiin etsimään sopivaa savottaa, mutta varmaa tietoa työpaikasta ei ollut, ennen kuin

pääsi perille. Ennen sotia hakeutuminen työmaalle perustui pitkälle kuulopuheisiin: mentiin sinne, missä oli mahdollisuus päästä mahdollisimman suuriin ansioihin, vaikka lähenpänäkin olisi ollut savotoita. Arvid Aikiolla oli helppo lähteä Inariin, hän kun oli vielä 1920-luvulla perheetön mies, ja Inarin savotat olivat lähellä hänen kotikyläänsä Petkulaa. Monilla muilla matka oli pidempi, ja Inariin lähtien sai sanoa hyvätit kotiin jäävälle perheelle.²

Seuraavassa tarkastelen Inarissa kausityössä käyneiden miesten kokemuksia Inarissa. Keskityn siis niihin, jotka eivät olleet paikkakuntalaisia, vaan tulivat sinne ainoastaan metsä- ja uittotöihin palaten kesäksi etelämmäksi. Metsä- ja uittotyöntekijöiden keskuudessa tekemissani kansatieteellisissä haastatteluissa kävi ilmi, että moni metsätyöstä elantonsa saanut oli työskennellyt ainakin joskus Inarissa: puhuttiin jopa *Inarin kuumeesta*, johon alempana Kemijokivarressa sairastuttiin.

Hallikaisten Inarin retki

Työn perässä liikkumisesta esimerkkinä käyn läpi tervolalaisen metsätyöntekijä-pienviljelijän ja hänen isänsä elämäkerrat. Vuonna 1870 syntynyt Joosu Hallikainen oli tullut nuorena miehenä 1890-luvulla Pohjois-Karjalasta Kaavilta veljensä kanssa pohjoiseen metsätöihin. Ensin veljekset olivat olleet Tervolassa, mutta myöhemmin he siirtyivät pohjoisemmaksi Kemijärvelle ja Sallaan. Joosu avioitui 32-vuotiaana Sallassa savottareissulla löytämänsä 21-vuotiaan Iidan kanssa.

Kymmenkunta vuotta Joosu kulki tukkisavotassa Sallassa tullen joka kesä *suman* mukana Kemijokisuulle saakka. Vuonna 1907 hän osti veljensä kanssa Junnan talon Tervolasta. Uudet isännät eivät kuitenkaan jättäneet savottateitä, sillä talvet kuluivat tukkisavotassa ja kevät purouitoissa. Talossaan miehet työskentelivät vain kesät ja syksyt. Vuonna 1912 syntynyt Väinö lähti vartuttuaan isänsä ja veljiensä kanssa metsätöihin.³

Väinö Hallikaisen kolmekymmentävuotinen ura pohjoisen savotoissa kuvailee hyvin metsätyöntekijän liikkuvaa elämäntapaa; vain maamieskoulu, asepalvelus ja sota pitivät miehen pois tien päältä. Hän aloitti työt 15-vuotiaana tyypilliseen tapaan isänsä ja veljiensä kanssa, ensin kotipitäjässä, mutta pian myös kauempana. Hän oli ensin Tervolassa Kaisajoella uittotyöntekijänä, sitten syksystä lähtien isän ja isoveljen kanssa Vähälläjoella tukkisavotassa.

Isä oli jo ikämies, 57-vuotias; niinpä hän alkoi hakkuriksi ja nuori poika pääsi heti hevostmieheksi. Vuodenvaihteen jälkeen porukka siirtyi Rovaniemen maalaiskuntaan tukkisavotaan. Siellä vierähti talvi lähelle pääsiäistä. Pääsiäisen aikoihin käännettiin nokka kohti Tervolaa ja kotitalon askareita. Vuonna 1929 Väinö Hallikainen lähti isänsä, veljiensä ja naapuriansa kanssa tukkisavotaan Inariin. Matka työmaalle Inariin kesti kaksi viikkoa, töissä oltiin pari kuukautta, ja paluumatka Inarista Rovaniemelle meni neljässä päivässä. Tätä reissua Väinö Hallikainen kuvaili seuraavasti:

Vuosina 1928-1929 metsätöitä oli paljon Sompion ja Inarin alueille. Näin tuntui, että nyt on sähköä ilmassa. Lumen satoi varhain. Kotiajot saatiin ajettua hyvissä ajoin. Joulukuun alkupäivinä päästiin matkantekoon kohti Lappia. Matka kesti kaksi viikkoa. Päätiestä kuljettiin Sodankylän Kersilöön ja siitä Moskuvaaran Aromattiin, sieltä Korvaseen ja siitä Muteniaan. Siinä sitten savottaa ensi kerran soviteltiin, mutta ei päästy työnjohdon kanssa yhteisymmärrykseen. Niin matka jatkui kohti Inaria ja Kessää.

Vuotso Reutu-Hannuineen ohitettiin ja tunturin yli, niin oltiin pian Ivalossa. Parin päivän päästä oltiin Inarijärven Tsarmivuonossa Jääskön Kallen savotalla. Niin päästiin seuraavana päivänä kämpälle. Pari kuukautta riitti työtä tässä paikassa. Siitä siirryttiin kämpälle, joka oli lähellä Nellimin kylää. Nellimissä oli siihen aikaan viisi pientä mökkiä. Siellä me sitten kävimme saunomassa. Poronkärystystä söimme tällä kämpällä kolme kuukautta eli koko sen ajan kun töitä riitti. Paluumatka Rovaniemelle otti vain neljä vuorokautta. Meillä oli oikein rimpsakka tamma aisoissa'

Seuraavan talven Väinö oli maamieskoulussa, joten hän ei päässyt savottaan. Maamieskoulun jälkeen suuntana olivat jälleen pohjoisen savotat. Vuonna 1931 tervolalaiset menivät joukolla Sallaan Koutelojoelle ja vuonna 1932 Sallan Nurmitunturiin. Loppoaika vietettiin kotona, mutta keväällä lähdettiin takaisin uittotöihin. Seuraavana vuonna tukkisavotta jäi nuorukaiselle asepalveluksen vuoksi väliin, mutta toukokuussa hän lähti kolmeksi viikoksi uittotöihin Aatsinkijoelle Sallaan.

Kesä ja syksy kuluivat rakennustöissä Sallassa ja kotitalalla Tervolassa, mutta vuoden vaihteessa nuorukainen lähti jälleen Sallaan tukkisavotaan. Vuonna 1935 mies lähti kotipitäjästä metsähallituksen savotaan Sodankylään. Palkka ja asunto-olot eivät tervolalaisia tyydyttäneet, joten he jatkoivat matkaansa Luirjoelle Kemiyhtiön työmaalle. Siellä puolestaan työnjohtajan käyttäytyminen ei miellyttänyt miehiä ja niinpä he - hakkurit tietä pitkin Rovaniemen kautta - lähtivät kohti seuraavaa savottaa, joka oli Kittilässä. Osa miehistä jäi Kittilään osan jatkaessa matkaansa Kolariin.

Kolarissa oleva yksityinen savotta lopulta tyydytti tervolalaisia työnhakijoita. Seuraavana talvena kolmekymmentämiehin Tervolan porukka lähti Härkärovan savotaan Kolariin. Syksyllä 1938 tervolalaiset lähtivät Sompioon, Pihtihoen savotaan. Ensimmäisen kerran osa matkasta, Rovaniemeltä Korvaseen, mentiin kuorma-autolla. Talvisodan ja jatkosodan välissä Väinö ehti olla ensin Inarissa Jänkajärven savotassa ja sitten jälleen Pihtihoen savotassa.⁴

Lieneekö avioliiton solmimisella ja lasten syntymällä (1945, 1946 ja 1949) osuutta siihen, että vuosina 1945 - 1954 Väinö oli töissä pääasiassa lähellä kotia, Tervolassa ja Simossa. Vain vuonna 1950 mies lähti savotaan ylimaihin, Kittilän Homevaaraan. 1950-hivun loppu kului jälleen Lapin savotoissa: kaksi talvea Rovaniemen maalaiskunnassa ja kolmas talvi nykyisen Porttipahdan altaan alueella.⁵

Kiertäjät ja kulkijat

Ennen sotia Kemijokivarressa puhuttiin siis Inarin kuumeesta - niin houkuttelevalta Inarin savottojen ansiotaso tuntui. Kauempaa ei toki lähdetty ainoastaan Inariin, vaan myös muualle Pohjois-Suomeen: lähtijän oli laskelmoitava, kuinka kauas kannattaa mennä saavuttaakseen mahdollisimman korkean ansiotason. Työt Inarissa eivät poikenneet vastaavista etelämpänä Kemijokivarressa, mutta varsinkin tukkisavottaan pääsy Inarin alueelle tiesi hyviä ansioita.

Vuonna 1908 syntynyt sodankyläläinen metsätyöntekijä kuvaili Inarin savotoita seuraavasti:

Se oli vähän parempaa hommaa aina se tukinteko, ja siellä minä olin Inarissa jatkuvasti savotassa sitte sahausaikana, ko siellä on pehmeämpi puu, se ei ole niin pihkanen kuin tämä ja lylynen kova. Joo se on paljon helpompi sahata siellä, ja sitten kun on aina vähempi lunta jatkuvasti siellä kuin täällä, niin helepompi liikua. Sillä se vei aina sinne jatkuvasti sahhaamaan, minä kuljin monta monituista talvia hiihämällä aina täältä. Niitähän oli aina jo tievossakin hevonnen, kun mennee sinne, että mille hevoselle rupiaa kaatamaan ja ne soitteli tilannetta. Silloin alako jo tulla puhelimet, että sai tievon, mihin työmaahan soppii. Sillä lailla sitä piettiin sitä yhteyttä.

Ennen kuin oli puhelimia, sitä lähethin vain ko kuultiin, että siellä aukiaa savotta. Yhen kerran olen tuolla Lokassa ajanu tyhjää, oli täyteen kerjenny mennä ennen kuin mie pääsin tuolta kotua Mökkönkaarhesta lähtemään. Palasin takasin ja täällä oli sitte Veitsiluotolla, noiden yksityisten metriä ajoin sitte talven.⁷

Töihin mentiin siis loppusyksystä, kävelen, "hiihämällä" tai hevosella ja myöhemmin kuorma-auton lavalla tai postiautolla. Tukki-savotta alkoi kun saatiin ajokelit - yleensä ennen joulua - ja tukkisavotassa oltiin yhtä mittaa kevättalveen saakka. Sitten pidettiin vähän rokulia ja saatettiin käydä kotipuolessa tai ainakin Rovaniemellä. Keväällä palattiin uittamaan ne puut, jotka oltiin talven aikana kaadettu. Työtehtävät olivat yleensä kaatomiehen tai hevosmiehen töitä, tai jos oli kyse nuoresta pojasta, kokinapulaisen tai kartanomiehen töitä. Osa miehistä oli päiväläisenä; eli he saivat päiväpalkkaa.

Työmaalla oltiin siis useita kuukausia lähes miesporukassa: asuttiin kämpässä - 25 - 30 miestä samassa huoneessa -, käristettiin läskiä ruuaksi ja keitettiin mustaa suolalla höystettyä kahvia ruokajuomaksi. Ruokatalous monipuolistui vasta toisen maailmansodan jälkeen, jolloin kämppäemäntien palkkaaminen tuli pakolliseksi. Samoihin aikoihin kun yhtiöiden palkkaamat emännät yleistyivät, tulivat myös kämppäarakennukset paremmiksi.

Toisen maailmansodan jälkeinen aika muutti myös työtä. Justeerin ja pokasahan rinnalle tulivat ensin kaari sahat ja pukkurit. Myöhemmin ne korvautuivat moottorisahoilla. Myös hevosten käytöstä luovuttiin, koska traktori oli hevosta tehokkaampi. Koneet eivät muutta-

neet ainoastaan työtä, vaan sen vaikutukset heijastuivat myös kämppäelämässä. Inarin kunnan ammattientarkastaja kertoiakin laatimassaan raportissa vuonna 1955 seuraavaa:

Koneellistumisessa metsätyöt etenivät suorastaan hyppäyksellisesti. Viime kesäinen Sotajoen savotta suoritettiin kokonaan konevoimin, niin kaadon kuin ajonkin osalta. Moottorisahojen käyttö on jatkuvasti lisääntymässä ja näyttää muodostuvan järeämmän kohdalla pelkästään niillä tehtäväksi. — Asuntokämpissä iltakaudet korjataan moottoreita tai traktorin osia lumiketjuja myöten. Asunnot ovat moottorin savulla illoin pilattuja ja siitä aiheutuva melu tuo häiriön levon tarpeessa oleville, öljyä valuu pöydille ja lattioille joka puolestaan aiheuttaa tulipalon vaaran.⁸

Koneellistumisen myötä työvoiman tarve väheni, joten kausityössä käyntikin loppui. Niinpä valtion ammattientarkastaja raportoiinkin vuonna 1966: "Kuluneena vuonna on kunnan alueella vallinnut lähes täydellinen työttömyys, lukuun ottamatta jo vakiintuneita lähinnä palveluammattien ryhmään kuuluneita työkohteita. Metsätöinen lähes täysin koneistuttua ne ovat muuttuneet lyhytaikaisemmiksi. Metsätyövoiman luonteen ollessa muuttumassa, on varsinkin Inarin hoitoalueessa havaittavissa metsätyökämppien muuttuminen varsin tarkoituksenmukaiseksi."⁹

Eräs aikakausi oli päättynyt.

VIITTEET

¹ Oulun maakunta-arkisto (OMA). Arvid Aikion (s. 1904) haastattelu 1988.

² Ks. Snellman, Hanna 1996: Tukkilaisen tuloja lähtö. Kansatieteellinen tutkimus Kemijoen metsä- ja uittotyöstä. Scripta Historica 25. Oulu, s. 201.

³ Rovalan arkisto (RA), Rovaniemi. Väinö Hallikaisen (s. 1912) haastattelu 1989.

⁴ RA. Väinö Hallikaisen haastattelu 1989.

⁵ RA. Väinö Hallikaisen haastattelu 1989.

⁶ RA. Väinö Hallikaisen haastattelu 1989.

⁷ OMA. Uuno Lokan (s. 1908) haastattelu 1988.

⁸ OMA. Valtion ammattientarkastuksen Oulun piirin arkisto. Kunista lähetettyjä vuosikertomuksia 1934 - 1947, 1950 - 1972. Ivalo.

⁹ OMA. Valtion ammattientarkastuksen Oulun piirin arkisto. Kunista lähetettyjä vuosikertomuksia 1934 - 1947, 1950 - 1972. Ivalo.